

„JAJ DE SZÉPEN HARANGOZNAK...”
Válogatás a Szegedi Móra Ferenc Múzeum népzenei fonográf felvételeiből

Szerkesztette: Paksa Katalin
Hangrestaurálás: Németh István
A fényképeket válogatta: Bárkányi Ildikó

A múzeumok gondosan őrzött tárgyai múltunk megismerését és így jelenünk jobb megértését szolgálják. E régi tárgyak között – sajátos módon a – zene, a dal is megtalálható fonográf hengerek viaszba karcolt barázdáin. Európa egyik legrégebbi népzenei fonogram gyűjteménye a budapesti Néprajzi Múzeum tulajdona. A felvételeket kiváló néprajzosok és zenészek készítették a 19. század utolsó évtizedének derekától, köztük Vikár Béla, Sebestyén Gyula, Bartók Béla, Kodály Zoltán, Lajtha László. A szegedi múzeum népzenei fonográf felvételei sokkal későbbiek – zömük 1950–51-ből való –, mégis igen jelentős értéket képviselnek. Többnyire olyan településekről kapunk ugyanis általuk hangzó híradást, amelyek dalait a korábbi gyűjtések csak papíron, írott formában rögzítették. Az ötvenes évekkel véget ér a fonográf bő fél évszázadot átfogó használata, és felváltja a jóval könnyebben kezelhető, kényelmesebben szállítható magnetofon. A hangrögzítés technikája és minősége azóta is egyre tökéletesedik, közben azonban egyre kevesebb marad a megörökítésre érdemes elmúló világból, az egykori színes, változatos és mégis egységes népi kultúrából.

A Szegedi Móra Ferenc Múzeum állománya mintegy 160 henger, közel ötszáz dal felvétele. A gyűjtések helyszíne Csongrád, Szegvár, Orosháza, Hódmezővásárhely, illetőleg Tápé, Algyő, Domaszék, Kiskundorozsma, Kiszombor. (Ezek közül csak Szegváron és Kiskundorozsmán készült korábban felvétel.) A gyűjtők: Dr. Szeghy Endre főiskolai tanár, aki Domaszéken és Kiszomborban dolgozott fonográf-felvétellel 1943-ban, valamint Dr. Péczely Attila, aki az összes többi felsorolt helységben (köztük is főként Hódmezővásárhelyen és Tápén) gyűjtött 1951–52 között. Mindkettőjük munkássága szorosan kapcsolódik Szegedhez, illetőleg a Dél-Alföldre. Szeghy Szegeden élt és dolgozott, mint főiskolai zenetanár, Péczely 1949-től a szegedi, 1953-tól a hódmezővásárhelyi múzeum munkatársa volt. Fonográf felvételeik kiterjedt népzene-gyűjtői tevékenységüket példázzák, ám a szegedi múzeum számos helyszíni lejegyzésüket is őrzi. Péczely kottás kiadványokkal is támogatta népzene népszerűsítésének ügyét, melyekbe saját gyűjtéséből is bőven válogatott (*Vásárhelyi népdalok* 1932, *103 népdal* 1939, *Dunántúli daloskönyv* 1947, *Rózsa* 1953, ²1971).

A jelen CD-összeállítás hódmezővásárhelyi és tápai, kisebb számban algyői, domaszéki, kiskundorozsmai és kiszombori dalokat tartalmaz. A 66 dalt, illetve éneket húsz, főként idős énekestől vették fonográf-felvételekre, olyanoktól, akik még a 19. század 60–90-es éveiben születtek. A közreadás sorrendjének kialakításához földrajzi szempontot választottunk, ezen belül, ha egyes énekesek több dallal is szerepelnek, akkor azokat egymás mellé tettük. Az összeállítás utolsó harmada jeles napokhoz vagy időszakokhoz kapcsolódó énekeket, köszöntőket foglal magában, sorrendjük az előzőektől eltérően az egyházi év beosztását követi. Ez az egy órányi hanganyag a maga korlátozott terjedelmében is áttekintést nyújt az 1950-es évek elejének

zenei- és folklór-világáról, bemutatja annak történeti rétegzettségét, a szájhagyományban élő különféle stílusú és korú, autochton és jövevény dallamokat. Műfaji megoszlásuk változatos, lírai dal, ballada, ponyvai história, egyházi népének és paródia, lakodalmi kurjantás és jeles napi rigmus egyaránt megtalálható köztük.

A dalokhoz fűzött jegyzetekben a gyűjtési adatok után a fonográf jelzete (SzF) és a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Zenetudományi Intézetében lévő hanglemez másolat jelzete (AP) olvasható. Ugyanitt utalás történik a tájjal kapcsolatos zenei publikációkra (Kiss Lajos: *Régi népdalok Hódmezővásárhelyről* 1927; Bálint Sándor: *Szeged népe. Új gyűjtés* 1933; Bálint Sándor: *A szögedi nemzet*. Harmadik rész 1980; Paksa Katalin: *A szögedi nemzet zenéje* 1980; Paksa Katalin–Németh István: *Magyar népzenei antológia. Alföld* 1994; továbbá *A Magyar Népzene Tára* kötetei), melyek a dalok alföldi változatokról is tájékoztatnak. Összeállításunkból a töredékes, zavaros, hamis felvételeket természetesen kihagytuk, és nem jöhettek számításba a legújabb időben falura került műdalok sem, amelyek még nem épültek be a hagyományba. Ami a hangminőséget illeti, a nagyon torz, erősen zajos felvételek közlésétől, még az igazán jó dallamok esetében is, le kellett mondanunk. A fonográf szokásos gyarlóságait Németh István hangmérnök szűrővel tompította, az apróbb hibákat restaurálta.

A felvételeket hallgatva nem felejtkezhetünk meg arról, hogy az előadók személyes hangvétellű, bensőséges, oldott éneklése, vagy éppen felszabadult, táncos ritmusú, jóízű nótázása, melyben még a hagyomány otthonossága szólal meg, voltaképpen csoda, hiszen e hangdokumentumok abból az időből származnak, amikor a legkíméletlenebb politikai nyomás nehezedett a parasztságra, amikor végbement az egyéni paraszti gazdálkodás fölszámolása. Szellemi örökségüket a legnagyobb megbecsülés illeti.

Paksa Katalin

TARTALOM

1–17. Hódmezővásárhely

1. Nagy gazda volt az apám	0:22
2. Szépen szól a kis pacsirta hajnalba'	0:57
3. Igyunk egyet, jót és hosszút	0:34
4. Szegény legény a pusztába'	1:04
5. Amoda künn a makai határon, határon	1:09
6. Pince, pince, tizenhárom sor pince	0:51
7. Rózsát ültettem a gyalogútra	0:57
8. Kocsmárosné kiállott a kapuba	1:22
9. Kimentem a selyemrétre kaszálni	0:38
10. Esik eső, sáros lett a nagy utca	1:01
11. Jó estét, jó estét, Csákiné asszonyság	2:32
12. Hej, barna kislány, jól meggondold a dolgot	1:13
13. Jaj de szépen harangoznak	0:57
14. Vásárokról vásárokra járok én	0:41
15. Ez a kislány úgy éli világát	0:23
16. Esik eső, ázik a heveder	0:56
17. Megdőglött a bíró lova	0:35

18–20. Domaszék

18. Ej, Rúzsza Sándor az én nevem	1:33
19. Szeretnék szántai	2:01
20. Bodorszörű kis subám szögre van akasztva	2:13

21. Kiskundorozsma,

21. Erre kakas, erre tyúk	0:51
---------------------------	------

22. Kiszombor

22. Lányok, lányok, mit csináltok	0:35
-----------------------------------	------

23–25. Algyő

23. Kedves jó barátim, hozzátok így szólok	1:13
24. Tisza szélén elaludtam	1:05
25. Édös-kedves feleségöm	0:59

26–52. Tápé

26. Rózsa Sándor bujdosik az erdőbe'	0:52
27. Porgányon van egy ház	1:36
28. Mára írok a babámnak levelet	1:02
29. Bujdosik az árva madár	1:01
30. Amőre én járok	0:34
31. Édes volt az anyám teje	0:54
32. Verje mög az Isten azt az édösanyát	1:03
33. Széles Tisza vize	1:22
34. Kis tápai laponon, laponon	0:43
35. Jaj de széles, jaj de hosszú ez az út	0:36
36. Nem fúj a szél, nem forog a, nem forog a kis tápai szélmalom	0:31
37. Vékony deszkakerítés	0:36
38. Kikötöm a lovam szomorúfüzfához	1:12
39. Nyisd ki, babám, ajtót-ablakot énrám	0:43
40. Akármőrül fúj a szél	0:20
41. Nem köll neköm Tüiriné	0:29

42. Pista bácsi, János bácsi	0:49
43. Szűk ujja van, szűk ujja van a ködmennek	0:38
44. Ángyi sült rétest	0:33
45. Szent Lőrinc tájékán, ki ezt előbb látta	2:31
46. Hol vagy, István király	1:00
47. Hogyha elmék a kocsmába bort inni	0:32
48. Feleségöm olyan lusta	0:23
49. Jó bort, kocsmárosné, megadom az árát	0:26
50. Az igaz Messiás már eljött	0:23
51. Gyere ki te, vén boszorkány, nézd meg, mit hoztunk	0:40
52. Ez az utca petrezselymes	0:31

53–66. Jeles napok énekei

53–58. Betlehemesek, karácsonyi énekek. Tápé

53. Bárcsak régen felébredtem volna	0:45
54. Betlehemnek vidékén	1:16
55. Dicsértessék a ma születendő kised Jézus	0:43
56. Harmatoznak a fellegek, megett az Isten Fia	1:28
57. Pásztorok, kik nyájnál szüntelen vigyáztok	1:22
58. Nosza, te is, bojtár, ugorj talpadra	0:19

59. Karácsonyi kántáló. Hódmezővásárhely

Karácsonynak éjszakáján	1:32
-------------------------	------

60. István köszöntő. Hódmezővásárhely

Serkenj fel, kegyesen	1:21
-----------------------	------

61–62. Nagyböjti és bűnbánati ének. Hódmezővásárhely

61. Ó, bűnös, mért nem sírsz, miért örvendezel	1:29
62. Újuljon meg lelkünk e mai napon	1:13

63–64. Mária-siralom. Algyő

63. Kálvária véres orma	1:01
64. Gyászba borult Isten csillagvára	1:28

65. Pünkösdlő. Tápé

a) A pünkösdek jelős napja	
b) Minékünk áldásunk Szentlélek malasztja	
c) Jó' megfogd, jó' megfogd a lovadnak száját	
d) Andreás bokkrétás, felesége jó táncos	3:27

66. Anna köszöntő. Tápé

a) Elgyüttünk má', adjon Isten jó napot, jó napot	
b) Üdvözlégy, Szent Anna	1:03

Teljes idő: 67:04

1.

Nagy gazda volt az apám,
Sok vagyomot hagyott rám:
Hat ökörnek kötelét,
Ica te, meg egy vasvilla nyelét.

Hódmezővásárhely, Rakonczai Ferenc 57 éves, 1951. (SzF 121a = AP 8292s)

Régi stílusú, ereszkedő pentaton táncdal szabad ritmusú előadásban. Ironikus szövege a szegénységről beszél.

2.

1. Szépen szól a kis pacsirta hajnalba',
Öreg huszár az ágyába' hallgatja.
Kelj fel, huszár, a lovadat pucolni,
Reggel jókor prádéba kell rukkolni.

2. Kapitány úr kiadta a parancsot:
Új reguták, fűzzétek a bakkancsot!
Fűzzétek be, vásárhelyi kislányok,
Három évig ritkán jövök hozzátok.

Hódmezővásárhely, Rakonczai Ferenc 57 éves, 1951. (SzF 121b = AP 8292t)

Régi stílusú, ereszkedő kvintváltó, alapjában pentaton dallam (*A Magyar Népzene Tára VIII. 519–588*), melynek feszes ritmusához jól illik az újabb katonanóta szöveg. Szegedi változata: *A szegedi nemzet zenéje IV. 6*; keceli változata: *Magyar népzenei antológia. Alföld 58*.

3.

Igyunk egyet, jót és hosszút,
Nincsen a jó lónak rossz út.
De a rossznak télbe'-nyárba'
Körösztnyűgbe' van a lába.

Hódmezővásárhely, Rakonczai Ferenc 57 éves, 1951. (SzF 121c = AP 8292u)

Helyi dudanóta dallam, csak Szeged–Hódmezővásárhely térségében ismert. Publikálva: *A Magyar Népzene Tára XII. 621. Vö. továbbá a 31. dal, valamint Régi népdalok Hódmezővásárhelyről 1927, 31; A szegedi nemzet zenéje IV. 41.*

4.

1. Szegény legény a pusztába'
Így gondolkodik magába',
Így gondolkodik magába',
Hová menjen éjszakára.

2. Majd elmegyén éjszakára
Egy szép asszony ablakára.
Bekopogtat rabló módra:
Idehaza-e a gazda?

Hódmezővásárhely, Gera Tamás 79 éves, 1951. (SzF 46b = AP 8259i)

Műzenei eredetű, kupolás vonalú *mixolíd* dallam.

5.

Amoda künn a makai határon, határon
Jön egy legény tarka hátú, kesely lábú, cifra szőrű számáron, számáron.
Tajtékipipája, magos sarkú csizsmája,
Bodor a haja, csókra termett a szája.

Hódmezővásárhely, Gera Tamás 79 éves, 1951. (SzF 42 a = AP 8258i)
Sirató stílusú táncdal ízes, helyi szöveggel. Szatmári változatai: *Magyar népzenei antológia. Alföld 224, 225.*

6.

1. Pince, pince, tizenhárom sor pince,
Babám előtt üressen áll az icce.
Arra való kocsmárosné, hagy töltse,
Van babámnak elég pénze, hagy költse!

2. Nem idevaló születés vagyok én,
Messze földről vándoroltam ide én.
Így jár, aki messze földről vándorol,
Nincs babája, ki vállára boruljon.

Hódmezővásárhely, Tóth Dezső 80 éves, 1952. (SzF 141a = AP 8295a)
Nagyívű ereszkedő, alapjában pentaton régi stílusú dal. Második versszakát új stílusú dallamra is szokták énekelni (ld. a 10. és 14. dal második versszaka). Távolsági szatmári változata: *Magyar népzenei antológia. Alföld 218.*

7.

1. Rózsát ültettem a gyalogútra,
Úgy szeretlek, a jó Isten tudja.
Megtagodom apámat, anyámat,
Mégse hagyom árvánn a rózsámat.

2. Esik eső, csöpörögve esik,
Ezt a kislányt sokan fölkeresik,
Fölkeresik télbe-nyárba, sárba',
Akármilyen sötét éjszakába'.

Hódmezővásárhely, Bodrogi János 60 éves, 1951. (SzF 49b = AP 8259k)
Új stílusú dal, szabad, oldott ritmusú előadásban. Bács-Kiskun megyei változata: *Magyar népzenei antológia. Alföld 44.*

8.

1. Kocsmárosné kiállott a kapuba,
Arra mennek a legények dalolva.
– Gyertök, fiúk, itt a jó bor, igyatok,
A lányommal röggelig mulassatok!

2. – Kocsmárosné, nem köll neköm a lánya,
Egész hétön púderos a pofája.

Mer' énnéköm dologra köll az asszony,
Ne vasaljon minden szerdán, szombaton!

3. Kocsmárosné, de savanyú a bora,
Olyan, mint a valóságos vadalma.
Kocsmárosné, cukrozza föl a borát,
Adja neköm feleségül a lányát!

Hódmezővásárhely, Bodrogi János 60 éves, 1951. (SzF 52a = AP 8260a)
Új stílusú dal oldott ritmusú előadásban. Szabolcs megyei változata: *Magyar népzenei antológia. Alföld 201.*

9.

Kimentem a selyemrétre kaszálni,
De nem tudtam én a szénát levágni,
Mert nem látszott a sok sárga virágtól.
Régi babám, most búcsúznak egymástól.

Hódmezővásárhely, Bodrogi János 60 éves, 1951. (SzF 51a = AP 8269m)
Új stílusú dal feszes ritmussal. Felépítése bipodikus, a következő, 10. tripodikus dal rokona.

10.

1. Esik eső, sáros lett a nagy utca,
Meglátszik a lopott lónak a nyoma.
Gyere, babám, söpörd el a lopott ló nyomát,
Még az éjjel mind rád költöm az árát.
2. Nem ide való születés vagyok én,
Messze földről vándoroltam ide én.
Így jár, aki messze földről idevándorol,
Nincs babája, ki vállára boruljon.

Hódmezővásárhely, Bodrogi János 60 éves, 1951. (SzF 51b = AP 8269n)
Új stílusú dal feszes ritmussal. Felépítése tripodikus, az előző, 9. dal rokona. Változata: *Szeged népe. Új gyűjtés 1933, 104; A szögedi nemzet zenéje IV. 158.*

11.

1. – Jó estét, jó estét,
Csákiné asszonyság!
Hol van az Erzsike?
– Odabe' alszik már.
2. – Menjen be, költse fel,
Küldje el a bálba!
Szép selyem ruháját
Vegye fel magára,
Szép arany gyűrűjét
Tegye az újjába,
Nyikorgós cipőjét
Húzza a lábára!

3. – Jó estét, jó estét,
Sarki kocsmárosné!
Hol van az a legény,
Ki engem hívatott?
4. – Itt vagyok, itt vagyok.
Ülj le a lócára!
Én majd parancsolok
A muzsikásoknak.
5. Húzzátok, cigányok,
Estétől reggelig,
Míg Csáki bírólány
Örökre elalszik.
6. – Eressz ki, eressz ki,
Kimegyek hűtözni.
Nyikorgós cipőmből
A vért hagy öntsem ki!
7. – Ne menj ki, ne menj ki,
Meghütöd magadat,
Szép arany gyűrű az
Ujjadra rádagad!
8. Átkozott az apa,
Hétszerte az anya,
Ki egyetlen lányát
Elküldi a bálba.

Hódmezővásárhely, Kapás Mária 72 éves, 1951. (SzF 45 = AP 8259g)

Kapás Mária összeállításunk egyik legjobb énekese. Gazdag, és műfaji szempontból változatos repertoárjából (ballada, lírai dal, csúfoló, köszöntő) összesen nyolc dalt közlünk (11–17, 52).

A „Haláratáncoltatott lány” középkori eredetű balladája – *mixolíd* dallammal. A második versszak utótagjának többszöri ismétlése a régi ballada-előadás egyik hatásos eszköze. „A tápai változathoz fűzött népi magyarázat szerint a lány még nagybőjtben is táncolni szeretett volna, mint mondotta, még az ördöggel is elmenne, ha hívná. Az ördög legény képében csakugyan el is jött érte, halálra táncoltatta.” Bálint Sándor: *A szögedi nemzet*. Harmadik rész, 561. Egyházaskéri változata: *A szögedi nemzet zenéje* IV. 142.

12.

1. Hej, barna kislány, jól meggondold a dolgot,
Hová teszed lánykori boldogságod!
Elviszem a csillagos oltár elébe, leteszem,
Hej, onnan többé soha föl nem vehetem.
2. Hej, özvegyasszony csináltatja a házát,
Legényekkel rakatja fel a falát.

Rakjátok fel, rakjátok fel, legények, a falamat,
Hej, nektek adom a kökényszemű lányomat.

Hódmezővásárhely, Kapás Mária 72 éves, 1951. (SzF 46a = AP 8259h)
Új stílusú *mixolíd* dal. Távolabbi tápai változata: *A szögedi nemzet zenéje* IV. 144.

13.

1. Jaj de szépen harangoznak!
Talán az én galambomnak?
Most viszik a temetőbe,
El sem búcsúzhatok tőle.

2. Bárcsak addig el ne vinnék,
Míg én innen odamennék!
Koporsójára borulnék,
Jaj de szépen elbúcsúznék.

Hódmezővásárhely, Kapás Mária 72 éves, 1951. (SzF 66b = AP 8261b)
Új stílusú dal kissé elnagyolt ritmusú előadásban. Dúr hangsorú algyői változata: *A szögedi nemzet zenéje* IV. 154.

14.

1. Vásárokról vásárokra járok én,
Vörösborral, báránnyal élek én.
Bor előttem, karjaim közt a rózsám,
Hátam megett szépen húzza a cigány.

2. Nem idevaló születés vagyok én,
Messze földről vándoroltam ide én.
Így jár, aki messze földről vándorol,
Nincs babája, ki vállára boruljon.

Hódmezővásárhely, Kapás Mária 72 éves, 1951. (SzF 67a = AP 8261d)
Azonos szótagszámú sorokból felépülő új stílusú dal, melynek ritmikáját a sorok eltérő – bi- és tripodikus – tagolása teszi hajlékonyá. Távolabbi változata Tápéról: *A szögedi nemzet zenéje* IV. 157.

15.

Ez a kislány úgy éli világát,
Ha az anyja otthon nincs, süti a pogácsát
Zsírosan, pirosan,
Várja a babáját csinosan.

Hódmezővásárhely, Kapás Mária 72 éves, 1951. (SzF 67b = AP 8261e)
Régi stílusú dal, melynek eltérő szótagszámú sorai tetrapodikus keretbe, „kanásztánc ritmus”-ba illeszkednek. Változata: *Régi népdalok Hódmezővásárhelyről 1927, 60.*

16.

1. Esik eső, ázik a heveder,
Gyöngye lábom szorítja a kengyel,

Gyöngye lábom szorítja a kengyel.

2. A lábomat a kengyel szorítja,
Szívemet a bánat szomorítja,
Szívemet a bánat szomorítja.
3. Árpa, árpa, de rövid a szára,
Ez a kislány jaj de nagyon árva,
Ez a kislány jaj de nagyon árva!
4. Fogadom, hogy nem soká lesz árva,
Jövő őszre én leszek a párja,
Jövő őszre én leszek a párja.

Hódmezővásárhely, Kapás Mária 72 éves, 1951. (SzF 67c = AP 8261f)

Újabb, háromsoros dal, elejének dallama az előző daléval egyezik. Távollabbi szöregi változata: *A szögedi nemzet zenéje IV. 129.*

17.

1. Megdöglött a bíró lova,
Megnyúzta a bíró maga.
Refr.: Umtadra, umtadra,
Tadra, tadra, umtadra.
2. A bőre jó lesz subának
A bírónak, a fiának. *Refr.*
3. A szőre meg pántlikának,
Annak a híres lányának. *Refr.*
4. A négy körme kocsonnyának,
A bírónak vacsorának. *Refr.*

Hódmezővásárhely, Kapás Mária 72 éves, 1951. (SzF 66c = AP 8261c)

18. századi dallam, a „Virágéknál ég a világ” kezdetű tréfás párosító csúfoló változata. További változatai: *A Magyar Népzene Tára IV. 355–367.*

18.

1. Ej, Rózsa Sándor az én nevem,
Betyárföldön nevelkedtem.
Rádai úr befogatott,
A börtönbe lecsukatott.
2. – Rádai úr, szépen kérem,
Engedje el büntetésem!
– Elengedem büntetésed,
Valld ki minden bűneidet!
3. – A vasutat fölszaggattuk,
Hej, az urakat kiraboltuk.

A csendőrök odaértek,
Rögtön börtönbe késértek.

Domaszék, Tanács János 80 éves, 1943. (SzF 7a = AP 6893r)

Az Alföld legkedveltebb régi stílusú, ereszkedő kvintváltó, pentaton dallama (vö. *A Magyar Népzene Tára VIII.* 300–419.) érzelmekben gazdag, expresszív „pásztoros” előadásban. A hozzá kapcsolódó szövegek túlnyomórészt pásztordalok, betyár- és rab-témájúak. Pásztordal változatai: *A szögedi nemzet zenéje IV.* 13–15. Domaszéken Rózsa Sándor tetteihez fűződő betyárballadát énekelnek rá, melybe a szegedi betyárvilágot fölszámoló Ráday Gedeon neve is belekerült. A történetről Tömörkény István is megemlékezett „Ahogy régen, most is úgy” című novellájában: „... valamikor Rózsa Sándor megállította a vasutat. Olyan hatalma volt, hogy a parancsszavára megállott a vonat, szabad zsákmány gyanánt. Az utasokat kifosztották a pusztá zsiványai. Óriási eset volt ez akkor, a hatvanas években, az egész Európát végig szaladta a hír... De ez a nagy erőpróbálkozás, a vasútnak a homokbavaló beleszalajtása megriasztotta mindazokat, akiket ez a dolog illetett. Kezdték fölérni ésszel, hogy annak a küzdelemnek, amelyet a pusztanép a maga vad módjával folytat, minden olyan ellen, ami az ő régi életét kiveti a kerékvágásból, a fele sem tréfa. A péteri pusztán történt homokba szalajtás után következett Ráday Gedeon, mint teljhatalmú úr a pesti börtönöktől kezdve a szegedi kazamatákon át az aradi várig.”

Másik domaszéki változata: *A szögedi nemzet zenéje IV.* 16.

19.

1. Szeretnék szántai,
Hat ökröt hajtani,
Ha a rózsám gyünne
Az ekét tartani.
2. Az ekét tartani,
Hat ökröt hajtani,
Minden fordulóba'
Egy pár csókot adni.
3. Az eke a földet
Nem magának szántja,
Az asszony a lányát
Nem magának tartja.
4. Szépen fölneveli,
Szárnyára ereszti,
Könnyes szömmel nézi,
Ha más ölelgeti,
Könnyes szömmel nézi,
Ha más üti-veri.

Domaszék, Tanács János 80 éves, 1943. (SzF 22 = AP 8257b)

Újabb dúr dallam lírai szöveggel. Ásotthalmi változata: *A szögedi nemzet zenéje IV.* 131.

20.

1. Bodorszörű kis subám szögre van akasztva.
Gyere, csárdás Mariskám, akaszd a nyakamba!

Így is, úgy is, sej, haj, ott annak a helye,
Még az éjjel, Mariskám, betakarlak véle.

2. Ráncosszárú kis csizsmám szögre van akasztva,
Gyere, csárdás Mariskám, húzd fel a lábamra!
Így is, úgy is, sej, haj, ott annak a helye,
Még az éjjel, Mariskám, csárdást járok benne.

Domaszék, Tanács János 80 éves, 1943. (SzF 19 = AP 8256h)

Új stílusú *mixolíd* dal. *Szeged népe. Új gyűjtés* 1933, 6; szöregi változata: *A szögedi nemzet zenéje* IV. 201.

21.

1. Erre kakas, erre tyúk,
Erre van a gyalogút.
Ica te, Sári te,
Anyád se volt jobb, mint te.
2. Emez disznó, emez kan,
Debrecenbe' vásár van.
Ica te, Sári te,
Anyád se volt jobb, mint te.

Kiskundorozsma, Dobai Árpádné 46 éves, 1951. (SzF 76b = AP 8262i)

Régi, „ugrós”-karakterű táncdal. A 19. században széles körben divatos lehetett, számos népszínműben és dalgyűjteményben szerepel különféle szövegekkel.

22.

1. Lányok, lányok, mit csináltok,
Hogy ily későn vacsoráltok?
Már minálunk lefeküdtek,
Itt még ágyat se vetöttek.
2. Nem is vetünk mindenkinek,
Csak a béröslegényöknek.
Mert a bérös aranbárán,
Cuppanós csók van a száján.

Kiszombor, Bittó Etel 54 éves, 1943. (SzF 28c = AP 8257h)

Széles körben elterjedt dudanóta. Egyházaskéri változata: *A szögedi nemzet zenéje* IV. 42.

23.

1. Kedves jó barátim, hozzátok így szólok,
A lovak sorsáról jó törvényt hozzatok.
Köteles, szíjjártó mind hidegre való,
Valamennyi kocsis ember igazi csavargó.
2. De sokat megjártam Apátfalvát,
Annak sáros útját!
Abrakot nem ettem, meg is öregedtem,

Kukoricaszár volt a legjobb eledelem.

Algyő, Hegyi Ede 88 éves, volt kubikos, 1951. (SzF 77b = AP 8262j)
„Lóbúcsúztató”, melyet tréfás, alakoskodó lakodalmi játék során szoktak énekelni. Egyházi népének („Hol vagy, én szerelmes Jézus Krisztusom”) paródiája. Publikálva: *A Magyar Népzene Tára* III/B 120. Mórhalmi változata: *A szögedi nemzet zenéje* IV. 105.

24.

1. Tisza szélén elaludtam,
Jaj de szomorút álmodtam!
Megálmodtam azt az egyet,
Rózsám más szeretőt keres.
2. – Csendőr urak, mit akarnak,
Talán engöm mögvasalnak?
– Nem akarunk téged, betyár,
Csilaj csikót keresünk már.
3. – Szilaj csikó nem eladó,
Nem is zsandár alá való.
Mer’ ha arra zsandár ülne,
Szabad madár is rab lenne.

Algyő, Pataki Jánosné Belovai Piroska 71 éves, 1951. (SzF 83a = AP 8263j)
Betyárballada részlet, a korai új stílus körébe tartozó, 19. századi dallammal. További változatai: *A szögedi nemzet zenéje* 194–197.

25.

1. – Édös-kedves feleségöm!
– Mi bajod, angyalom?
– Mit keres itt a katona
Az én ágyamon?
2. Néz az asszony ide s tova:
– Hol van itt a katona?
Szolgálómat hideg lelte,
Az feküdt oda.
3. – Szolgálónak vörös bajuszt
Ó, ki látott mán,
Miúta a nagy magas ég
És világ fönnáll!
4. Édös-kedves feleségöm!
– Mi bajod, angyalom?
– Mit keres itt a fényös kard
Az asztalomon?
5. Néz az asszony ide s tova:
– Hol van itt a fényös kard?

Pecsönnyesütő-vasaknak
Vöttem azokat.

6. – Pecsönnyesütő-vasakon fényös szíjjat

Ó, ki látott mán,
Miúta a nagy magas ég
És világ fönnáll!

Algyő, Pataki Jánosné Belovai Piroska 71 éves, 1951. (SzF 80d = AP 8263d)

„Megcsalt férj” vígballada kis hangterjedelmű dúr dallammal, mely német földről került a magyar hagyományba valószínűleg a 19. század elején. Az egész magyar nyelvterületen ismerik.

26.

Rózsa Sándor bujdosik az erdőbe,
De nem tudja, mikor ér a végére.
Nyárfa levél derekalja, párnája,
Gyöngyharmat a takarózó dunnája.

Tápe, Eke Istvánné 63 éves, 1951. (SzF 103a = AP 8290d)

Új stílusú pentaton dal. Másik tápai változata: *A szögedi nemzet zenéje* IV. 208.

27.

1. Porgányon van egy ház,
Fehérre meszelve,
Abba' van egy asztal,
Sárgára van festve.

2. Azon van egy pohár,
Mérőggel van tele,
Aki abból iszik,
Meghervad a szíve.

3. Ez a barna kislány
Is ivott belőle,
Látszik az arcáról, *hogy*
Meghervadt a szíve.

4. – Édesanyám, lelkem,
Ugyan mi lelt engem, *hogy*
Három rőf pántlika
Nem ér körül engöm!

5. Ezelőtt egy évvel
Csak egy rőföt vöttem,
Annak a két végét
Bokorra kötöttem.

Tápe, Molnár Ferencné Révész Rozália 54 éves, 1951. (SzF 108a = AP 8291a)

Új stílusú, pien-hangos pentaton dallamra énekelt középkori eredetű ballada („Szégyenbe esett lány”) töredéke. Előadásának hangvétele bensőséges, a főhangokhoz olykor csúszás-szerű díszítések járulnak.

28.

1. Mára írok a babámnak levelet,
Nefelejcsből rakatok rá bélyeget.
Nefelejcs bélyeget, rozmaringszál levelet,
Kisangyalom, ráírom a nevedet.
2. Már ezután vászon nadrágba' járok,
Hogy engemet szeressenek a lányok.
Sarkantyús csizmába' büszkén járok a bálba,
Én vagyok egy gálánt kislány babája.
3. Már ezután úgy élem a világom, *a*
Kis kalapom jobb szememre levágom.
Üveg a kezembe', barna lány az ölembe',
A bánatnak nincs helye a szívembe'.

Tápe, Molnár Ferencné Révész Rozália 54 éves, 1951. (SzF 111*b* = AP 6894*b*)
Új stílusú dal új, lírai szöveggel. Másik tápai változata: *A szögedi nemzet zenéje* IV. 192.

29.

1. Bujdosik az árva madár,
Mindön erdő-sarkon mögáll.
Elveszett párját siratja,
Egész erdőt összejárja miatta.
2. Villásfarkú, vidám fecske,
Fehérlábú kis mönyecske.
Fehér lábát mosogatja,
Hideg a víz, nem állhatja sokáig.

Tápe, Bodó Mihályné 65 éves, 1951–52. (SzF 112*b* = AP 8291*l*) Bodó Mihályné előadásmódját biztos intonáció és a szöveg tájnyelvi ejtése jellemzi. Összeállításunkban ő szerepel a legtöbbet: kilenc dallal és négy karácsonyi énekkel (29–37, 55–58). Sirató stílusú dallam műdalos kitoldással. Néphagyománybeli élete mellett a 19. századi népszínműveknek és dalgyűjteményeknek is kedvelt darabja volt „Repülj, fecském, ablakára” kezdetű szöveggel, a városi cigányzenekarok repertoárjába is beletartozott. Másik tápai változata: *A szögedi nemzet zenéje* IV. 62.

30.

1. Amőre én járok,
Még a fák is sírnak,
Gyöngé ágairól, babám,
Zöld levelek hullnak.
2. Hulljatok, levelek,
Rejtsetök el engem,

Mer' az én kedvesöm
Mást szeret, nem engöm.

Tápé, Bodó Mihályné 65 éves, 1951–52. (SzF 125 = AP 8293k)

Rövid-sorú, kupolás vonalú dallam, az új stílus előzménye. Szövegét 12 szótagos formában is éneкли az előadó (32. dal 2. versszak). Szegedi változata: *A szögedi nemzet zenéje IV.* 133.

31.

1. Édes volt az anyám teje,
Keserű a más kenyere.
Keserű is, savanyú is,
Sej, rámfér énrám, ha sírok is.

2. Édősanyám sok szép szava,
Kire nem hajlottam soha.
Ráhajlanék, de már késő,
Sej, esik előttem az eső.

3. Édesanyám is volt nékem,
Keservesen tartott engem.
Éjjel sütött, nappal mosott,
Jaj de keservesen tartott.

Tápé, Bodó Mihályné 65 éves, 1951–52. (SzF 145b = AP 8295n)

Dudanóta oldott ritmusú előadásban. Helyi dallamtípus, csak Szeged–Hódmezővásárhely térségében ismert, vö. 3. dal. Publikálva: *A szögedi nemzet zenéje IV.* 41; *A Magyar Népzene Tára XII.* 611; másik tápai változata: *A szögedi nemzet zenéje IV.* 40; továbbá *Régi népdalok Hódmezővásárhelyről 1927,* 31.

32.

1. Verje mög az Isten azt az édősanyát,
Aki katonának neveli a fiát!
Húsz évig neveli világ pompájával,
Húsz év után pedig öltözteti gyászba.

2. Amőre én járok, még a fák is sírnak,
Gyöngye ágairól zöld levelek hullnak.
Hulljatok, levelek, rejtsetök el engem,
Mer' az én kedvesöm mást szeret, nem engöm.

Tápé, Bodó Mihályné 65 éves, 1951–52. (SzF 145a = AP 8295m)

A sirató stílusból újabban kifinomált dallam. Változata „A meggyilkolt fonó lány” ballada szövegével: *Szeged népe. Új gyűjtés 1933,* 32.

33.

1. Széles Tisza vize,
Kesköny palló rajta.
Ne mőnj arra, rózsám,
Mert leesöl róla.

2. Nem esők, nem esők
A Tisza vizébe,
Inkább esők, rózsám,
Véled szerelömbe.
3. Szerelöm, szerelöm,
Átkozott gyötrelöm!
Mért mög nem termettél
Mindön fatetējön?
4. Mindön fatetējön,
Diófalevélön,
Hogy szakajtott volna
Mindön szögény legény!
5. Én is szakajtottam,
De elszalajtottam.
Utánafutottam,
De el nem foghattam.

Tápé, Bodó Mihályné 66 éves, 1951–52. (SzF 114b = AP 8292b)

18. századi, ereszkedő dúr dallam. Publikálva: *A szögedi nemzet zenéje* IV. 39; más szövegű változata: *Régi népdalok Hódmezővásárhelyről* 1927, 2.

34.

1. Kis tápai laponson, laponson
Leesött a bokrétás kalapom.
Arra kéröm a kedves galambom,
Adja föl a bokrétás kalapom.
2. Aki jó búzát akar aratni,
Háromszor köll az alá szántani.
Aki szép asszonyt akar tartani,
Nem köll aztat dologra hajtani.

Tápé, Bodó Mihályné 66 éves, 1951–52. (SzF 123c = AP 8293e)

Új stílusú, tripodikus felpítésű, ütemváltó *mixolid* dal. Egyházaskéri dallamváltozata a „Háromszoros magzatgyilkos” ballada szövegével: *A szögedi nemzet zenéje* IV. 202.

35.

- Jaj de széles, jaj de hosszú ez az út,
Amékre a kisangyalom elindult!
Térjél vissza, kisangyalom, útról,
Emlékezzél az egyszeri szavadról!

Tápé, Bodó Mihályné 66 éves, 1951–52. (SzF 146c = AP 8295t)

Új stílusú *mixolid* dal. Második és harmadik sora ütemváltó. Publikálva: *A szögedi nemzet zenéje* IV. 160.

36.

Nem fúj a szél, nem forog a, nem forog a kis tápai szélmalom.
Levél által, levél által, levél által izenget a galambom.
Nem köll neköm se levele, sej de, se maga,
Ne átkozzon, ne átkozzon, ne átkozzon engöm az édösanyja!

Tápé, Bodó Mihályné 66 éves, 1951–52. (SzF 124d = AP 8293j)

Új stílusú *mixolíd* dal. Az ilyen, AABA formájú, igen hosszú sorokból felépülő dalok az új stílus legújabb alakulatai közé tartoznak. Publikálva: *A szögedi nemzet zenéje IV.* 255.
Szövege Dankó Pista „Nem fúj a szél, nem forog a dorozsmai szélmalom” kezdetű népies dalának kibővített változata.

37.

Vékony deszkakerítés,
Átlátszik az ölelés.
Ölelhetsz mán kedvedre,
Nem hányják a szemedre.

Tápé, Bodó Mihályné 66 éves, 1951–52. (SzF 146b = AP 8295s)

18. századi kis hangterjedelmű, szekvenciázó dúr dallam népies szöveggel.

38.

1. Kikötöm a lovam szomorúfüzfához,
Lehajtom a fejem a két első lábához.
Lehajtom a fejem a rózsám ölébe,
Hullajtom a könnyem a gyászos kötőjébe.
2. Nemcsak az az asszony, kinek szép lánya van,
Hanem az az asszony, kinek szép fia van.
Szépen fölneveli, szárnyára ereszti,
Könnyes szömmel nézi, hogy a császár viszi.

Tápé, Domonkos Mátyás 75 éves földműves, volt útőr és három évig mezőhegyesi csikós,
1952. (SzF 142a = AP 8295c)

Általánosan elterjedt új stílusú dal. Móraalmi változata: *A szögedi nemzet zenéje IV.* 150.

39.

Nyisd ki, babám, ajtót-ablakot énrám,
Hadd jöjjön be, de kilenc csendőr énhozzám.
Hadd lássuk meg, ki a legény, ki, ki, ki, ki, ki,
Csendőrvérrel pengálom a szobát ki!

Tápé, Domonkos Mátyás 75 éves, 1952. (SzF 143a = AP 8295f)

Betyárnóta régi stílusú dallammal.

40.

Akármőrül fúj a szél,
Feküdj mellém, majd nem ér!
Dunáru fúj a szél.
Akármőrül fúj a szél,
Feküdj mellém, majd nem ér!

Dunáru fúj a szél.

Tápé, Domonkos Mátyás 75 éves, 1952. (SzF 143b = AP 8295g)

Főként a Dunántúlon és részben a Felföldön elterjedt, régi stílusú pentaton-kvintváltó dal, melyet az Alföldön csak Szeged környékén ismernek (*A Magyar Népzene Tára VIII. 685–752*). Publikálva: *A szögedi nemzet zenéje IV. 7*; másik tápai változata: *A szögedi nemzet zenéje IV. 8*.

41.

Nem köll néköm Türi né, csak a Türi lány.

Tüze töszöm Türi né, kását főzök nála.

Tápé, Domonkos Mátyás 75 éves, 1952. (SzF 142b = AP 8295d)

Kanásztánc dallam első és negyedik sorából önállósult alakulat. Publikálva: *A szögedi nemzet zenéje IV. 74*; másik tápai változata: *Magyar népzenei antológia. Alföld 115*. Dallamvariánsát Arany János „Még azt mondják, nem illik a tánc a magyarnak” kezdetű szöveggel jegyezte föl dalgyűjteményébe 1874-ben.

42.

1. Pista bácsi, János bácsi,
Hej, csak a ládám vigye kend ki,
Hej, csak a ládám vigye kend ki!

2. Jól eltögye kend a gazba,
Hej, rá ne találjon a gazda,
Hej, rá ne találjon a gazda!

3. Benne vagyon selyem kendöm, selyem kötöm,
Hej, lángot vet az mind a kettő,
Hej, lángot vet az mind a kettő.

Tápé, Domonkos Mátyás 75 éves, 1952. (142c = AP 8295e)

Háromsoros *mixolíd* dudánóta, melyet Tápén az előző dalhoz illesztve, előtte vagy utána szoktak énekelni. Másik tápai változata: *A szögedi nemzet zenéje IV. 30*; *Magyar népzenei antológia. Alföld 114*. Egykor valószínűleg a lakodalmi ágyvitel szertartásos mozzanatához tartozott (vö. *A Magyar Népzene Tára III/A 66*).

43.

Szűk ujj van, szűk ujj van a ködmennek,
Kerek alja a pöndölnek.
Csavarítom, kandarítom,
Majd a fejedbe borítom.

Tápé, Révész Józsefné 68 éves, 1951. (SzF 103b = AP 8290e)

A sirató stílus legújabb rétegébe tartozó táncdal. Publikálva: *A szögedi nemzet zenéje IV. 66*. Dávodi változata tamburazenekarral előadott „ugrós”: *Magyar népzenei antológia. Alföld 26*.

44.

1. Ángyi süttött rétest,
Nem adott belőle.

Kivitte a kertbe
Galléros kendőbe’.

2. Utána ment bácsi
Nagy fekete szűrbe,
Megfogta a’ ángyit
A kert közepébe.
3. Arass, rózsám, arass,
Megadom a garast.
Ha én meg nem adom,
Megadja galambom.
4. Zöld uborka ága
Fölfolyott a fára.
Az én rózsám árva,
Én leszek a párja.

Tápé, Révész Regina 8 éves, 1952. (SzF 145c = AP 8295o)

Az 1950-es években a zenei hagyomány átadása-átvétele még folyamatos volt, ezt példázza a nyolc éves kislány előadása. 18. századi dúr pentacord dallamot énekel, a „Szeretnék szántani, Hat ökröt hajtani” kezdetű népies dal változatát.

45. A makai árvízről

1. Szent Lőrinc tájékán, ki ezt elsőbb látta,
Életére ki-ki csak a halált várta.
Leromlott házeit jajszóval siratta,
Sok udvaronn a víz ennél több is vala.
2. Kálvária utca, aki voltál ékes,
A Maros vizében te is voltál részes.
Keresztutcaídon víz volt veszedelmes,
A földből épült ház hiába volt ékes.
3. Kint voltunk mezein külső szállásunkon,
De oda is a hírt hozták gyors póstákon,
De oda is a hírt hozták gyors póstákon:
Gyűjjünk haza, víz van az egész városon!
4. De a margittai hildak és töltések
Elvötte az árvíz, járni nem lehetett.
Hajón hordták által, aki fizethetett,
De hogy felinek is pénze nem lehetett.
5. Aki a hajóba be nem eresztetett,
Könnyes szemeivel város felé nézett:
Itt mög nem tudhatom, hogy van a családom,
Él-e az, vagy möghalt az én feleségem.
6. Némellek úgy szólván: átúszok a vízen.

A szállásról jövök, mért nincs nálam pénzem!
Itt mög nem tudhatom, hogy van a cselédem,
Él-e az, vagy möghalt az én feleségem.

Tápé, Nagy Mihályné Nagy Anna 68 éves, 1951. (SzF 105 = AP 8290j) Nagy Mihályné repertoárját főként történeti énekek és más régi dalok teszik különlegessé. Közülük összesen tíz szerepel összeállításunkban (45–53, 66).

A szöveget Gilicze István paraszti verselő írta és nyomatta ki Szegeden 1821-ben „Makó várossának víz alól való pusztulásáról” címmel. A dallam Tinódi Lantos Sebestyén „Szegedi veszedelem” című históriás énekének rokona, melyet Tinódi minden bizonnyal a 16. században közismert, közszájon forgó dallamból alakított ki. Ez a dallam a dél-alföldi hagyományban igen mélyen élhetett, hiszen a 19. századi elejéről való – ugyancsak tragikus eseményt elbeszélő – ponyvai históriát is erre alkalmazták. Publikálva: *A szögedi nemzet zenéje* IV. 110; későbbi felvétele: *Magyar népzenei antológia*. Alföld 104.

46.

1. Hol vagy, István király?

Téged a nép kíván,
Mert le van foglalva
Ágy, asztal és dívány.

2. Nincs disznó az ólba’,

Elvitték adóba.
Gyere, István király,
Üssed a botoddal!

3. Üres zsák, szakajtó,

Nyikorog az ajtó.
Ki jönne más hozzánk,
Mint a végrehajtó!

4. Helyet, párnát foglal,

Mert tartozunk sokkal.
Gyere, István király,
Üssed a botoddal!

Ezt mink találtuk ki ketten özvegy Nagy Mihályné, Kozma Rozál.

Tápé, Nagy Mihályné Nagy Anna 68 éves, 1951. (SzF 110a = AP 8291f)

Egyházi népének – „Ah, hol vagy, magyarok tündöklő csillaga” – panasz dallá alakított, alkalmi átköltése. A középkori eredetű dallamnak ez az alakja valószínűleg a 18. században vált különösen népszerűvé. A falusi hagyományban legtöbbször adventi-, karácsonyi- és névnapköszöntő. Tömörkényi névnapköszöntő változata: *A szögedi nemzet zenéje* IV. 130; Bács-Kiskun megyei változata: *Magyar népzenei antológia*. Alföld 30/I.

47.

Hogyha elmék a kocsmába bort inni,
Én utánam sírva ne jöjjön senki!
Csak az jöjjön, kit igazán szeretők,
Akivel én bátran beszélgethetők.

Tápé, Nagy Mihályné Nagy Anna 68 éves, 1951. (SzF 110e = AP 8291j)
Jellegzetes alföldi, nagyívű ereszkedő, alapjában pentaton régi stílusú dallam (*A Magyar Népzene Tára* IX. 186–324). Változatai: *A szögedi nemzet zenéje* IV. 10–12.

48.

Feleségöm olyan lusta,
Kétször mosdik egy hónapba'.
Hej, dínom-dánom, még élök, bánom,
Hogy mögházasodtam.

Tápé, Nagy Mihályné Nagy Anna 68 éves, 1951. (SzF 110c = AP 8291h)
Szaffikus formájú refrénes dal első versszaka. Publikálva: *A szögedi nemzet zenéje* IV. 69.
Távolabbi keceli változata: *Magyar népzenei antológia. Alföld* 60.

49.

Jó bort, kocsmárosné, megadom az árát!
Hogyha én meghalok, tyuhaha,
Megadja a rózsám valaha.

Tápé, Nagy Mihályné Nagy Anna 68 éves, 1951. (SzF 110d = AP 8291i)
További tápai változatok: *A szögedi nemzet zenéje* IV. 81. és 82. (négy soros strófa hasonló szöveggel, illetőleg három soros strófa más szöveggel). Az egykori Temes megyében, Majláthfalván is gyűjtötték: *Magyar népzenei antológia. Alföld* 110.

50.

Az igaz Messiás már eljött,
Sokféle csodákat köztünk tött.
A vizet is borra tötte, a násznépét vendégölte
Kánán mönyegzőbe'.

Tápé, Nagy Mihályné Nagy Anna 68 éves, 1951. (SzF 110b = AP 8291g)
A kánai menyegző 17. századi énekének első versszaka. Változatát Kisteleken 15 verszakkal jegyezték föl: *A szögedi nemzet zenéje* IV. 76. Bálint Sándor a lakodalom ünnepélyes és szakrális hagyományaként említi: „A tápaiak vacsora idején a 'Kánai menyegző' történetét énekelték... Egyes helyeken olykor még napjainkban is megkövetelik, hogy vacsora alatt a muzsikások ezt az éneket eljátsszák.” *A szögedi nemzet*. Harmadik rész 129–130.

51.

Gyere ki te, vén boszorkány, nézd meg, mit hoztunk!
Szép lesz-e, jó lesz-e, kiért fáradtunk?
Ha nem jó lősz, visszavigyük édesanyjának,
Viselje gondját kedves lányának!

Tápé, Nagy Mihályné Nagy Anna 68 éves, 1951. (SzF 113a = AP 8291m)
Tréfás lakodalmi dal, Erkel Ferenc „Hunyadi László” című operájának „Meghalt a cselszövő” kezdetű kórusából folklorizálódott feltehetően a katonazenekarok révén, melyek ma is gyakran játsszák.

52.

Ez az utca petrezselymes,
A menyasszon talpig selymes. *Íjuju!*
Ez az utca ...(?) erre,
Szép menyasszont hozunk erre. *Íjujujuju!*
Aki kinéz az ablakon vagy a falon,
Tarka kutya fossa nyakon! *Íjujujuju!*

Tápé, Nagy Mihályné Nagy Anna 68 éves, 1951. (SzF 115d)
Lakodalom során, a nászmenetben elhangzó beszédszerű, ritmikus kiáltozások, táncszók. A kurjantások hangja mindig vidám, esetleg csúfalkodó és néha vaskos.

JELES NAPOK ÉNEKEI

53–59. *Betlehemesek, karácsonyi énekek*

53.

1. Bárcsak régen felébredtem volna,
Látod, pajtás, most állottam talpra!
Máris csendül a fülemben angyalnak mondása:
Ma születött a kis Jézus rongyos istállóba’.
2. Odamenni nagy a bátorságom,
Remélem, a kis Jézust meglátom.
Jer el te is, jó pajtásom, légy majd útitársam!
Velem lössz a jó furulyás, régi jó bajtársam.

Tápé, Nagy Mihályné Nagy Anna 68 éves, 1951. (SzF 113b = AP 8291n)
Kanásztánc ritmusú betlehemes ének. Későbbi felvétele publikálva: *Magyar népzenei antológia. Alföld* 103; másik tápai énekestől: *A szögedi nemzet zenéje* IV. 89.

54.

1. Betlehemnek vidékén,
Annak tágas mezején legeltettek.
Egy kis bárány a mezőbe’ azt mekegte,
A kis Jézus megszületett Betlehembe.
2. A pásztorok hogy hallják,
Mit mekeg a kis bárány a mezőbe’:
Józsi, Tóni, Pista, Jancsi, gyerünk hát el,
A kis Jézust köszöntsük meg Betlehembe’!
3. A pásztorok mit vittek?
Tejet, vaját, sajtocskát a kezükbe’.
Megtalálták a kis Jézust a jászolyba’,
Imádták is a pásztorok leborulva.

Tápé, Révész Józsefné 68 éves, 1951. (SzF 104b = AP 8290i)
Világi szöveggel („De mit töröm fejemet”) és hangszeres alakban is népszerű ének volt a 18. században és a 19. század elején. Népi változatai betlehemesek (másik tápai énekestől: *Magyar Népzene Tára* II. 695), de főként lakodalmások és ivónóták „Muzsika szól hangosan”

és „Én is iszom veletek” kezdetű szövegekkel (*A Magyar Népzene Tára* III/A 637–643, III/B 108–111).

55.

Dicsértessék a ma születendő kisdéd Jézus,
Áldassék, magasztaltassék megváltó Úr Krisztus!
Kirije elejszon, Kriszte elejszon!
Kisdéd Jézus, itt áld néped, örömeidet zeng néked,
Kérünk téged, hallgasd meg.

Tápé, Bodó Mihályné 66 éves, 1952. (SzF 156c = AP 8297e)

18. századi karácsonyi ének. Dúr *hexachord* dallama a katolikus énekeskönyvekben szereplő „Istengyermek, kit irgalmad közénk lehozott” kezdetű egyházi népénekekkel rokonítható. A tápai karácsonyi ének sajátos, ötsoros strófa felépítésében gyermekdal-szerű ütempárosság, kanasztánc-, és szaffikus forma ötvöződött. Publikálva: *A szögedi nemzet zenéje* IV. 98.

56.

1. Harmatoznak a fellegek, meglett az Isten Fia.
Meglelt ugyan egy pusztába’, Betlehemnek majorjába’.
Ott fekszik a jászolyban, egy rongyos istállóba’.
2. Ott repdesnek az angyalok, dicsőségét hirdetik.
Odagyűlnek a pásztorok, a kisdedet köszöntik.
Pásztorok sajnálatképpen megköszöntik igen szépen.
Ajándékot nyújtanak a kisdéd Jézuskának.
3. Mi is hoztunk ajándékot: szívünk’, lelkünk’ fogadd el!
Született kisdéd Jézuskánk, tekints ránk kegyességgel!
Kitárjuk itt kincseinket, kérünk, fogadd el szívünket.
Áldj meg minket, légy velünk, hogy békében élhessünk.

Tápé, Bodó Mihályné 66 éves, 1952. (SzF 157a = AP 8297g)

18. századi karácsonyi ének. Nagy hangterjedelmű dúr dallam, sorismétlésekkel kialakított strófa. Felépítése: AAb+bA. (Az első versszak első sora hiányzik.)

57.

1. Pásztorok, kik nyájnál szüntelen vigyáztok,
Oly hírt mondok néktek, melyet majd csodáltok.
Messiás született, ki jövendőltetett,
Meglássátok!
2. Nem messze pajtába’, rongyos istállóba’,
Betlehembe’ nyugszik, barmok közt, jászolyban.
Tehát siessetek, jönni ne késsetek
Hamarjába’!
3. Gyorsann a pásztorok elhagyják nyájukat
És a nyakukba öltik tarisznyájukat.
Sietnek örömmel, hogy lássák víg szívvel
Királyukat.

4. Nosza, te is, pajtás, vedd fel a bundádat,
Fogd ki a nyájadból tarka báránykádat!
El ne hagyd dudádat, ékes furulyádat,
Sípocskádat!

Tápé, Bodó Mihályné 66 éves, 1952. (SzF 157b–158a = AP 8297i,j)

Nagy hangterjedelmű dúr dallam, formája átalakult szaffikus. Publikálva: *A szögedi nemzet zenéje* IV. 73; csanádpalotai változata: *A Magyar Népzene Tára* II. 624.

58.

Nosza, te is, bojtár, ugorj talpadra,
A görbe botocskát vödd a válladra!
Amott a dombocskán fekszik egy juhocskám,
Vödd válladra!

Tápé, Bodó Mihályné 66 éves, 1952. (SzF 158b = AP 8297k)

Az előző dallam kis hangterjedelmű, dúr *hexachord* rokona.

59. Karácsonyi kántáló

1. Karácsonynak éjszakáján,
Jézus születése napján

2. Örüljünk és örvendezzünk,
A kis Jézus ma született.

3. A kis Jézus aranyalma,
Szűz Mária édesanyja.

4. József is volt édesapja,
Ki jászolyban ápolgatta.

*Pitty, pitty, pitty, pityereg a pulyka.
Eredj te, szógáló, hajtsd el azt a pulykát,
Mert mindjárt kikaparja a gazdasszonnak a lábát.
Bor, búza, békesség szálljon házatokra,
Egy garaskát kérnék az én markocskámba.
Adjátok ki hamar, hagyj meg nekem dolgomra,
Mert másutt is várnak a jó mézes borra.
Király vót az apám a nagy Ázsiába',
Hétöles aranylánc csüngött a nyakába'.
Kukoricát, búzát, zabot lopott az inge újjába',
Aki ezt elhiszi, nem megy mennyországba.
Vívát!*

Hódmezővásárhely, Benkő Imre 69 éves, 1951. (SzF 132b–133a = AP 8294a)

Kétsorosra csonkult mazurka ritmusú dallam. (Iskolában terjesztett szövege „Kiskarácsony, nagykarácsony, Kisült-e már a kalácsom”.) Egy másik vásárhelyi változata: *A Magyar Népzene Tára* II. 563. Ugyanígy formában, adatközlő feltüntetése nélkül: *Régi népdalok Hódmezővásárhelyről 1927*, 83. A közreadó Kiss Lajos megállapítása ellenére – miszerint

„Ma már nem köszöntik karácsony estéjét, a köszöntő és dallama feledésbe ment” – szerencsére 1951-ben még sikerült ezt a fonográf felvételt elkészíteni. Leírása a karácsonyi köszöntőről: „Karácsony estéjén 2–3 gyerek (régén kántáló gyerekek mondták) házról-házra járva bekiáltott az ablakon: ’Szabad-e karácsony estéjét köszönteni?’ Ahol megengedték, ott az ablak alatt elénekelték a [...] Jézus születését üdvözlő éneket. Az ének után rigmusokat mondtak. Kalácsot s néhány krajcárt kaptak a köszöntők.”

60. István köszöntő

1. Serkenj fel, kegyesen,
Mosolyog a hajnal.
Egy arany tollacska
Repdes, mint egy angyal.
2. Ha felmék a hegyre,
Annak tetejére,
Ott mondok egy áldást
Szent István fejére.
3. Ha meghal Szent István,
A mennybe vitessék,
Az arany korona
Fejére tétessék.
4. Töltsd meg hát poharad
Nevednek napjára,
Készítsd el pénzedet
Köszöntők számára!
5. Amennyi falevél
Lehull az erdőben,
Annyi áldást adjon
Rátok a Szent Isten!
6. Éltesse, szeressen,
Soha meg ne vessen,
Éltesse, szeressen,
Soha meg ne vessen!

Hódmezővásárhely, Kapás Mária 72 éves, a 4. versszak: Farkas Mihály 72 éves, 1951. (SzF 71b = AP8261r)

Karácsony másnapja, december 26. Szent István első vértanú ünnepe. Ekkor járnak énekszóval Istvánt köszönteni. A Dél-Alföldön elterjedt köszöntő dallamának eredete feltehetően a 18. századba nyúlik vissza. Másik vásárhelyi változata: *A Magyar Népzene Tára* II. 883. Adatközlő feltüntetése nélkül: *Régi népdalok Hódmezővásárhelyről 1927*, 85. A közreadó Kiss Lajos szerint a névnapköszöntőket „főleg téli időszakban eső névnapok előestéjén hasították torkuk szakadtából ismerősök ablakai alatt iskolás gyerekek. A családft, nagyapát ezekkel köszöntötték apró gyerekei, unokái...” Nagyszalontai változatát Arany János jegyezte föl dalgyűjteményébe 1874-ben.

61–64. Nagyböjti és bűnbánati énekek, Mária-siralmak

61.

1. Ó, bűnös, mért nem sírsz, miért örvendezel?
Vígasságod helyett miért nem könnyezel?
Üdvözítőnk szenvedésre készül, szörnyű üldözésre,
Te pedig vígságra készülsz, tobzódásra,
Véteni az ellen, ki szeret végtelen.
2. Jeruzsálembé ment, hogy megfogattassék,
Bűnösök kezébe érted adattassék.
Aki ura menny és földnek, most majd ura lesz mindennek.
A te váltságodért és boldogságodért
Kész ostromlásra és a meghalásra.

Hódmezővásárhely, Gyöngyösi Mihály 82 éves, 1951. (SzF 31b = AP 8258) Az idős előadó hangvételeből, díszítéstechnikájából arra következtetünk, hogy valaha templomi előénekes volt.

Nagyböjti ének, mely régebbi dallam 19. századi átfogalmazása. Országszerte ismerik egyházi népeknél, búcsús-, halottas-, Mária-ének, illetőleg ponyvai szövegekkel.

62.

1. Újuljon meg lelkünk e mai napon,
Jézusnak szívünket adjuk mindnyájan.
Térjünk meg hát bűnjeinkből,
Sirassuk meg tiszta szívből!
2. Bárcsak egy nap volna békében lelkünk,
Hogy meg ne bántanánk a jó Istenünk!
Akkor megújulna szívünk,
Megmosódna bűnös lelkünk.

*Hódmezővásárhely, Gyöngyösi Mihály 82 éves, 1951. (SzF 37a = AP 8258f) Bűnbánati ének, melyet az idős férfi hagyományos díszítésekkel ad elő. A dallam a 17. századból eredő „Rákóczi nóta” dallamcsaládjának egyházi népeknél változata. Zákányszéki búcsúsok is énekelték, illetőleg búcsúsének paródiáját Tápén gyűjtötték: *A szögedi nemzet zenéje* IV. 94, 95.*

63.

1. Kálvária véres orma
Feketével van bevonva.
Jertek föl a Golgotára,
A Szűz gyászára!
2. Jaj, virágom, bűvirágom!
Ültessetek gyászvirágot
A Golgota tetejére,
Hol elfolyt Szent Fiam vére.
3. Nap olyan nem jön az égre,
Bánatom hogy érne véget,

A szememből kiapadna
Könnyeim patakja.

Algyő, Pataki Jánosné Belovai Piroska 71 éves, 1951. (SzF 82a = AP 8263h)
Mária-siralom. Dallama 17. századi egyházi népének („Királyi zászlók lobognak, Fénylik titka keresztfának...”) változata, szövegén a népköltészet hatása, a keservek fogalmazásmódja is érződik. Publikálva: *A szögedi nemzet zenéje* IV. 123. Tápén egy másik nagyheti szöveggel ismerik: *A szögedi nemzet zenéje* IV. 122; Rábén erre a dallamra éneklük az „Aranyمياتyánk”-ot: *Karácsony, húsvét, pünkösöd a zenei néphagyományban* 27.

64.

1. Gyászba borult Isten csillagvára,
Függönyt vontak mennynek ablakára.
Sír, zokog a fiavesztett gerle,
Égig ér a Szűz Anya keserve.
2. Édes Fiam, édes nevelésem,
Búcsúzásom most tetőled veszem.
Jaj, mikor két szívnek meg kell válni,
Keserűvé szok a méz is válni.
3. Ó, keresztfa szép piros almája,
Hú szerelmem drága oltoványa!
Jaj, mikor két szívnek meg kell válni,
Keserűvé szok a méz is válni.

Algyő, Pataki Jánosné Belovai Piroska 71 éves, 1951. (SzF 82b = AP 8263i)
Gyászdal Jézus halálára. A dallam eredete a 16. századra nyúlik vissza, és általánosan elterjedt különféle vallásos szövegekkel az egész Kárpát-medencében. A régi dallam kupolás dallamvonalú, visszatérő szerkezetű alakulatokat is kifejlesztett magából az új népzenei stílus mintájára, ilyen a fenti, algyői változat is. A ma használatos katolikus énekeskönyvekben szintén szerepel népi gyűjtésből közölve, de nem ebben a visszatérő szerkezetű alakban. Szövegében népies és népi elemek keverednek.

65. Pünkösödölő

a)

1. A pünkösödnek jelős napja,
Szentlélek Isten küldötte,
Erősítse mi szívünket
Az apostoloknak.
2. Melyet Krisztus ígért vala
Akkor a tanítványinak,
Mikor méne mennyországba
Mindenek láttára.
3. Tüzes nyelveknek szóllása
Úgy, mint szeleknek zúggása
Leszállván az ő fejükre
Nagy hirtelenséggel.

4. Megtelvén a Szentlélekkel,
Kezdének szólni nyelvekkel,
Felmagasztalván Szentlelkét
Most és mindörökké, amen.

b)
Minékünk áldásunk Szentlélek malasztja,
Mert tőle árnyékoztatott a szűzek virága.
Mibennünk is Gábriás üdvözlettel áldja,
Testben öltözetier' méhébe fogadta.
Krisztus halált szenvedett, fekvén koporsóba.
Tanítványok láttára mén el mennyországba.
Pünkösdi napján Szentlelkét ottan elküldötte,
Az apostolok szívét megerősítötte,
Hogy árván maradjanak, azt mög nem engedte,
Tüzes nyelvet előtte föl is gerjesztötte.

Istennek jobbkeze újra elsegítsen,
Hogy a kegyetlen ördög minket meg ne sértsen,
Őrizzen, oltalmazzon, szárnya alá rejtsen!
Szálljon erre házra az Isten áldása,
Mint régen is rászállott az apostolokra.
Bor, búza és gyümölcs földetekbe' léssen,
Az Isten bennetek szépen tündököljön,
Mint kálvári hegyeken, eképpen zendüljön!

Én kis gyermek vagyok, nagyot nem szólhatok,
Mégis az Istennek dicséretet mondok.
Gyöngye vessző vagyok, mindenfelé hajlok,
Szüleim kertjibe' most nyílani akarok.

c)
Jó' megfogd, jó' megfogd a lovadnak száját,
Ne tipödj, ne tapodja a pünkösdi rózsát!
A pünkösdi rózsa kihajlott az útra,
Szödj föl a menyasszony, kösse koszorúba!

d)
Andreás bokrétás, felesége jó táncos,
Ha az ura selyemszál, szógálója aranszál.
Én, bén, bokorica, ölelj, akit szeretsz!
Mi van ma, mi van ma? Piros pünkösdi napja,
Holnap lesz, holnap lesz a második napja.

Dicsértessék a Jézus!

Tápé, Ördög Ambrusné 37 éves, 1951. (SzF 94–95c = AP 8289a,b)

a) A húsvéti és pünkösdi ünnepekhez kapcsolódó, Európa-szerte elterjedt 16. századi egyházi népének erősen átalakított, leegyszerűsített változata.

- b) Kéthangos recitáció, melyet az előző szakasz záró, három hangból álló ütempárja tagol.
- c) Gyermekdalszerű ütempárok, melyeket az előző szakaszok záró ütempárja kerekít le.
- d) Gyermekdalszerű ütempáros befejezés.

A gyűjtő, Péczely Attila leírása szerint „Pünkösöd reggelén három kislány megy a házakhoz. Középső a ’menyasszony’, fehér ruhában, tápai szabású szoknyában, testhezállóban, csíkos harisnyában, lábán papucs, fején koszorú, újabban fátyol is. A másik kettő ruhája: fehér alapon lila, kék, rózsaszín mintás slingölés az ujjon, csíkos harisnya, papucs. Felállva éneklük, az utolsó 3 sort ellenkező irányba belekarolva a menyasszonyba, körben forogva táncolják a végéig.” (*A Magyar Népzene Tára* II. 164. és jegyzete.)

A pünkösödölő fő elterjedési területe a Dunántúl. A jelesnap szokásokban szegényesebb Alföldön csak az Alsó-Tisza vidéken ismerik, ám ezek a Szeged környéki pünkösödölők a legteljesebbek, zeneileg a leggazdagabbak. Másik tápai változata: *A szögedi nemzet zenéje* III. 2; Domaszéken, Szegeden és Szatymazon is gyűjtötték: *A szögedi nemzet zenéje* III. 1, 3, 4.

66. Anna köszöntő

a)

1. Elgyüttünk má’, adjon Isten jó napot, jó napot,
Anna, köszöntésödre.
Köszöntlek egészséggel,
Anna, légy reménységben!
2. Áldjad a Krisztusodat,
Hogy mögérted napodat,
Anna, fényes napodat,
Anna, fényes napodat.

b)

1. Üdvözlégy, Szent Anna
Hangos énekszóval,
Vigadjál mái nap
Te pátrónusiddal!
2. Valamennyi csillag
Ragyog az egekbe’,
Annyi áldásokkal
Áldjon meg az Isten!
3. Valamennyi fűszál
Földkerekségében,
Annyi áldásokkal
Áldjon meg az Isten!

Tápé, Nagy Mihályné Nagy Anna 68 éves, 1951. (SzF 113c = AP 8291o)

Kis hangterjedelmű, középkori eredetű dallamok. Változatuk István köszöntő ugyancsak Tápéről: *A Magyar Népzene Tára* II. 920. Az a) dallam variánsa András köszöntő két tápai asszonytól: *A szögedi nemzet zenéje* IV. 108; a b) dallam publikálva: *A szögedi nemzet zenéje* IV. 111.

A névnapköszöntés legfőbb ideje Szent István első vértanú és János evangélista napja karácsony és újév között. A köszöntőket azonban a védőszent nevének kicserélésével máskor is lehet alkalmazni, így akár a nyár közepére eső Anna-napon, Jézus Krisztus nagyanyjának

ünnepén is. Bálint Sándor szerint „Szent Anna asszony a szegedi tájnak és népnek máig a legtiszteltebb bibliai alakjai közé tartozik. Ennek már a középkorból több jelentős nyoma, illetőleg emléke van.” (*A szögedi nemzet*. Harmadik rész 296.) Mégis ritkaságnak számít az Anna köszöntő, bár a számtalan becézett alakban ismert Anna a legkedveltebb női nevek egyike.